

Kortere anmeldelser

GRO HAGEMANN: *Feminisme og historieskrivning. Inntrykk fra en reise.* Oslo, Universitetsforlaget 2003, 282 sider, 299 nok.

Gro Hagemann inviterer med nærværende bog sin læser med på en rejse gennem kvinde- og kønshistoriens faglige og teoretiske udvikling i de seneste årtier. For den nytilkomne kønsforsker, der ikke selv har gjort rejsen, er det en meget kærkommen og nyttig rejseskildring. Bogen består af 9 artikler, der har været publiceret i tidsrummet mellem 1986 og 2002 og nu fremstår i redigeret form. Forfatterens intention har været at gøre artiklerne forståelige for en nutidig læser, samtidig med at de er bevaret som en tekst skrevet i en anden tid, i en anden kontekst, som indlæg i en anden debat. Resultatet er forunderligt vellykket. Reflekteret og selvkritisk føres læseren ind i fortidens og samtidens kvinde- og kønshistoriske kernerdiskussioner.

Bogens artikler falder i tre dele. Første del har titlen *Kvinnohistorie*. Her behandles de mere grundlæggende teoretiske diskussioner, der har været på den faglige agenda i udviklingen fra kvinde til kønsforskning. Det er de helt grundlæggende diskussioner om kvindehistoriens relevans og faglige potentiale. Hertil hører det fagpolitiske spørgsmål om hvorvidt kvindehistorien bedst udøver sit potentiale i selvstændige forskningsenheder, eller som integreret i det øvrige historiefag – bindestregshistoriernes evige dilemma. På en række punkter gøres de teoretiske og fagpolitiske udfordringer til kvindehistorien generelle for faget som helhed.

Første del af rejseberetningen præsenterer mange milepæle i kønshistorien. Begreberne om socialt og biologisk køn diskuteres nuanceret, med passende forbehold for den fuldstændige overgivelse af kønnets biologi til den sociale konstruktion. Det bliver tydeligt hvordan kategorier, og i særdeleshed kategorien socialt køn, ved at danne udgangspunkt for historikerens analyse kommer til at forudsætte det, der skulle undersøges. Dermed er en af kønshistoriens store dilemmaer trukket frem – hvordan studerer man kvinders historie og gør køn til en relevant analytisk kategori, uden derved at reproducere de kønsforskelle man netop ønskede at relativere? Problemet understreges af dilemmaet i, at anlægge køn som analysestrategi på historiske epoker, hvor samtidens aktører ikke nødvendigvis har opfattet køn som et strukturerende princip. Svaret bliver hos Hagemann anno 2003 en opmærksomhed på at se køn både som strukturerende princip – historikerens blik – og som det virkeligt levede liv som mand og kvinde – den samtidige erfaring. Hermed efterspørges en stærkere bevidsthed i skelnen mellem norm og social praksis, som igen ikke kun har relevans for kønshistorien.

Endelig runder første del den klassiske diskussion om det determinerende, strukturerne og det skabende, aktøren. Læseren præsenteres for den nordiske kønshistories mest markante diskussion indenfor feltet i form af debatten mellem Yvonne Hirdmans syn på køn som system, og Christina Carlsson Wetterbergs forsvar for det handlingsrettede aktørperspektiv og den historiske virke-

ligheds kompleksitet. Debatten ender hos Hageman i Joan Scotts teorier om køn som diskurs og Linda Alcoffs positionsteori, hvor aktøren gives et selvstændigt spillerum til at udnytte sin placering i samfundet.

Artiklerne i anden del, *Kjønssorden*, tematiserer på forskellig vis den »seiglivede, relativt stabile og ofte nesten usynlige orden som definerer forholdet mellem kønnene«. Emnet for den første artikel er særbeskyttelse af kvinder i industrien, og debatten om hvorvidt særregler, der begrænsede kvinders arbejdstid og mulighed for natarbejde, var en rimelig beskyttelse af kvindens funktion i familien, eller udtryk for manglende ligestilling af kvinden. Den anden artikel behandler sædelighedsdebatten fra slutningen af 1800-tallet. De kulturradikale og kulturkonervative positioner analyseres i lyset af deres bud på individets placering i samfundet og forholdet mellem den individuelle og samfundets moral. Kvindefrigørelse var en naturlig del af diskussionen, og artiklen viser, hvordan den oprindelige alliance mellem kvindesagskvinderne og de kulturradikale brydes, og kvindesagen på forskellig vis forsøgte at skabe en nytolkning af forholdet mellem kønnene og mellem individ og samfund. I den tredje artikel analyseres en populær film fra 1950'erne, hvor kønsrollerne blev sat til debat via en hjemmegående mand og en udearbejdende, karrierehustru.

Bogens tredje del, *Feminisme som kritikk*, viser feminismens potentiale som en kritisk position i kraft af sin delvist udenforstående og marginaliserede position. Det kritiske blik rettes i artiklerne både mod historiefaget, mod kvindeforskningen og mod marxismen, og rummer også en god portion selvkritik. Hagemann tager bl.a. fat i en af den marxistiske kvindehistories helteskikkelser, Alexandra Kollontay, der bl.a. var leder af kommunistpartiets kvindeafdeling i den tidlige sovjetstat. Med en kritisk genlæsning af Kollontay viser Hageman, hvordan idealet om ophævelsen af det private hushold reelt gjorde kvinden til desertør fra sin samfundspligt, når hun udførte det stadigt nødvendige husarbejde, mens mandens uansvarlighed ift. husarbejde blev normen og den korrekte samfundsmoral. I en anden artikel analyseres den debat, der fulgte efter en rapport fra 1988 om kønsulighederne i akademien. Rapporten søgte bl.a. at vise en ubevidst kønsblindhed i bedømmelsesudvalg til stillingsbesættelse. Hagemann diskuterer i artiklen meget nuanceret de problemer, der opstår, når man begynder at argumentere for en særlig kvindelig rationalitet, og problematiserer samtidig ideen om en eviggyldig, kønsneutral og objektiv rationalitet. I bogens sidste artikel analyseres forholdet mellem marxisme og feminisme og det nødvendige brud mellem de to. Via en synliggørelse af de problemer kvinder har haft med at trænge igennem i den socialistiske diskurs, hvor den mandlige norm i høj grad har været udgangspunktet for både arbejderbevægelse i sig selv, og historikerens beskrivelse af arbejderklassen, når Hagemann frem til 1980'ernes drejning af kønshistorien væk fra den marxistiske inspiration, mod den sproglige vending.

Alt i alt en meget læseværdig, nuanceret, velovervejet og oplysende beretning om den udvikling, kvinde- og kønshistorien har gennemlevet de sidste 30 år. En god og nyttig introduktion til feltets problemstillinger og diskussioner for dem, der ikke har taget rejsen sammen med Gro Hagemann. Tak for det. Jeg forestiller mig, at bogen desuden vil være en kærkommen lejlighed for tidligere rejsefæller til at erindre og mindes højdepunkter og skuffelser fra turen, selvom de givetvis ikke alle steder kan tilslutte sig den personlige oplevelse og tolkning, som en rejseberetning må være. At forfatteren løbende er i dialog med sine tidligere standpunkter, flytter bogen fra at være en umiddelbar reproduktion af tidligere artikler til også at være et nutidigt indlæg i debatten.

Nina Koefoed